

שירים נחרצים

בעיקר שירי אהבה,
יעקב שי שביט,
הוצאת כרמל,
1998, 124 עמ'

חשה שפריר

זהו ספר שיריו השני של המורה הוותיק יעקב שי שביט, שהחל – ככל הנראה – לפרסם קובצי שירים לאחר צאתו לגמלאות (ספר שיריו הראשון, "סיומו של משא ומתן עם העולם", יצא לפני כשנתיים, אף הוא בהוצאת כרמל). זוהי, איפוא, כתיבת שירים פוריה ומואצת, לעומת הכתיבה הפיוטית של ימי בחרותו, בהם פרסם שירים בודדים במוספים לספרות של העיתון "קול העם", שבעריכת המשורר אלכסנדר פן.

בשיריו הקצרים של יעקב שביט – אין פסיקים, או נקודות (פרט לפואמה אחת – שירו רבי-העוצמה "היפר-טקסט 97", המשתרע על כארבעה עמודים בספר זה), אין בהם חריזה ואין להם כמעט משקל טוני. טורי השירים הם, לפרקים, ארוכים ולפעמים הם מכילים מילה אחת או שתיים בלבד. בתי השירים אינם סדורים; יש שירים (למשל בשיר "כמו ילד", עמ' 65) שבהם הבית הראשון כולל שני טורים, הבית השני – שישה טורים ושורה אחת בלבד מהווה את הבית השלישי; וישנם שירים,

שבהם סדר הבתים הפוך (כמו השיר "בבוקר, אחרי קפה ראשון" עמ' 88), או שונה לחלוטין – בית אחד בן 11 טורים קצרים ("כלומר", עמ' 45). קורא שאינו מורגל בשירה, עשוי לייחס את שיריו של שביט לתחום של "שירה פרוזאית", שאמנם יש בהם סימני-היכר של שיר, אך הם נקראים כשירים בפרווה. זו תהיה, לדעתי, טעות מצד קורא בלתי-מיומן זה, מאחר שיש בשירי הספר מקצב פנימי, דימויים, תמונות ורעיונות פיוטיים – העושים אותם לשירים של ממש.

נושאי שירתו של יעקב שי שביט הם שונים ומגוונים: יש בספר שירים על טבע ונוף; שירים על הזמן והמקום; שירים על עונות השנה ועל ערים קרובות ורחובות (כמו על ירושלים ותל-אביב, פריס ופראג); שירים על דמויות מן המיתולוגיה היוונית ושירים על אישים מן התנ"ך; שירים על נושאים כמו חוקי הגיאומטריה, בצד שירי-תגובה על תמונות ופסלים של פיקאסו ושירים על שנת 2000 והמילניום הבא; ולמרות שמו של הספר ("בעיקר שירי אהבה") – מרוכזים שירי האהבה בעיקר בשער אחד ("כלים שלובים") מתוך 11 שערי הספר, אם כי ניתן למצוא רמזים והתייחסות אל נושא זה בשירים נוספים מבין 80 השירים שבספר. ברבים משיריו הקצרים נוטה המשורר להוביל את קוראיו אל מסקנות נחרצות בדרך שמוכרה מאד את הדיאלקטיקה של הצגת הניגודים, תיזה ואנטיתזה, כדי להגיע לאחדותם בסינתיזה, שהיא מסקנתו, המבוטאת (בכמה מן השירים) בטור האחרון והנבדל של כל שיר מקבוצה זו.

כך, למשל, בשיר "כתיבה תמה" (עמ' 44) "אני כותב את העולם / בכתב ידני זוהי התיזה; "ואת עצמי / בכתב ידו של העולם" – זו האנטיתזה; ומיד באה הסינתזה: "לשוב ולרע / כתיבה תמה" // כתיבה שאין לה סוף". או בשיר "ימי שעברו" (עמ' 52): "ימי שעברו (תיזה) לא עברו / הם ב" (אנטיתזה)... "וכך במובן מסוים בכל יום / אני מתקרב מִהֶלַךְ יום נוסף / לְאֵלְמֹת" (סינתיזה). שיר קצר נוסף ("לפעמים", עמ' 43) מדגים זאת כמעט בלשון טלגרפית: "נכון / לפעמים הכל יוצא לי הפוך / אבל לפעמים להפך / ואפילו בְּרָאֵי שְׂמָאֵלִי היא שְׂמָאֵל".

בשירים אחרים, ובמיוחד באלה שהנושאים שלהם הינם דמויות מן התנ"ך – מתחיל המשורר בשורות פתיחה של שלילה. כך בשיר על אדם הראשון ("אדם", עמ' 13), הדובר אל הבורא: "לא את קולך שמעתי בגן וִירָאֵתִי / קולי הוא / אין רוח היום...". וכידוע, הקול עובר באטמוספירה (במהירות-הקול) באמצעות גלי-הקול, ובאין רוח (או אוויר) – הקול אינו עובר ואינו נשמע.

על עקידת יצחק נכתבו שירים רבים ותילים

של פרשנויות. בשיר "ניסוי" (עמ' 25) כמו גם בשיר "מְקַלֵּט" שאחרי, מתייחס המשורר אל אירוע זה והשפעתו על אברהם אבינו, ש"מאז שותק אברהם עם אלוהיו / כל הזמן משוחח עם עצמו" ("ניסוי"). הוא קובע: "לא / לא היתה זו שִׁבְה טובה / לא היה לו לאברהם מְקַלֵּט לברוח אליו / ... מִיִּסוּרֵי לְבוֹ" ("מקלט"). יש איפוא שלושה לאוויים, הפותחים את 3 הטורים הראשונים בשיר זה.

בשיר על יהודה בן יעקב אבינו ("עד כי יבוא שילה", עמ' 16), אשר בירך את בנו במלים "יהודה אתה יודוך אֶחָיִךְ... לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה ולו יִקְהֵת עֲמִים... הכלילי עיניים מיין וְלִבְךָ שִׁינִיִּים מְקַלֵּב". (ברכת יעקב, ספר בראשית, פרק מ"ט, 12-8) – מִשְׁנֵה המשורר את הטקסט התנ"כי על-ידי הוספת מילות שלילה: "לא הכלילי / לא מיין" / ואחר הוא ממשיך ב"לְאֵוִים" משלו – "ולא תִהְיֶה לשאול... / ולא שָׁבַע / כי לא רָעַב הוא / עד כי קָרַס הָלוֹם / דָּמִים". רעיון ההומניזם הוא יסוד נוסף בשירתו של שביט. כך, למשל, הוא כותב גם על יעקב אבינו ("סולם יעקב", עמ' 27): "כִּפְּבִיר פַּח הִיָּה / לְבָדוּ גָלַל את האבן מפי הבאר / לילה שלם נאבק עמו המלאך ולא יָכוֹל לוֹ / אבל / עד יומו האחרון לא מצא פַּח בנפשו / לסלוח להם ולברך את אלה מבניו / שְׁפָאֵפִם הרגו איש" והוא מסיים את השיר (הארוך, יחסית) בשני הטורים הבאים: "רק אדם היה: גוף ומחשבה וחלום / וסולם". יסוד זה, המדגיש את גדולת נפש האדם ביחסו לזולת, בא לידי ביטוי בשירים נוספים, לפעמים במודגש ולעיתים ברמז קל בלבד.

לפעמים המשורר מתגלה כמְקַוֵּן (למשל בשיר "תמונתך" עמ' 33, שבו הוא מתבונן בתמונת אדם צעיר שהלך לעולמו: "מאז – / מאז אני מְבַכָּה אותך... ואתה צעיר כמו תמיד / כמו תמוז / אבל הוא נולד שוב ושוב לחיים" ולפעמים שיריו הם ממש סרקסטיים, או כתובים באירוניה חריפה (כמו שירו על קָיִן, "קיצור תולדות חייו", עמ' 23, שבו הוא מתחיל בפרשנות מודרנית על האירוע, כפי שאמנם הוא כתוב במקרא: "לאחר שרצח את אחיו / נסה תחילה להתמס / אחר כך גָּלַגַל עֵינָיו לַמְרוֹם / ובתמורה וזה בדרכו דיפלומטי" / וכאן מתחיל החלק האירוני: "עם פנסייה מוקדמת וקֵרן השפע / או החל לשוט בארץ לְטִיל ולעשות חיים ונכסים / ואף העמיד צאצאים הרבה / ספרו גם שהוא בונה עיר / אבל לא צריך להגזים / בסך הכל קוֹרָא עוד קְנִיזִן בשמו / קָיִן").

אכן, ספר שיריו של יעקב שי שביט מכיל שירים רבים נוספים, הראויים בהחלט להתייחסות, אלא שמקוצר המצע לא נעשה זאת כאן. על כן, נסתפק לסיים בהמלצה לכל אוהבי השירה לקרוא בספר זה שירים שאינם אך ורק "בעיקר שירי אהבה". ■